

Asia Hahmo

Hakija A Oy

Annettu 16.12.1993

Tiivistelmä *Eräissä elokuvateoksissa esiintyvät Ohukaisen ja Paksukaisen hahmot eivät visuaalisesti arvioituina olleet niin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne olisivat olleet tekijänoikeudellisesti suojattuja. Hahmojen käyttäminen teosyhteydestään irrotettuna oli lähinnä teoksen idean hyödyntämistä ja siten sallittua tekijänoikeuden estämättä.*

SELOSTUS ASIASTA

Mainostoimisto A Oy on 24.6.1993 päivätyllä kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, loukkaako Ohukaisen ja Paksukaisen hahmojen imitointi kenenkään oikeuksia.

Lausuntopyynnön mukaan B Oy on suunnittelemassa mainosteemaa, jossa esiintyisi kaksi näyttelijää pukeutuneena Ohukaiseksi ja Paksukaiseksi. He esiintyisivät samalla tavalla ja samassa hengessä kuin esikuvansa mutta silti imitoiden. Varsinaisia alkuperäisiä filmejä, niiden käsikirjoituksia, kohtauksia tai valokuvia ei ole tarkoitus käyttää, vaan kaikki materiaali suunniteltaisiin erikseen ja tuotettaisiin edellä mainittujen näyttelijöiden kanssa. Teemaa käytettäisiin TV-mainoksissa, lehti-ilmoituksissa, ulkomainostauluissa, tuote-esitteissä, myymäläjulisteissa ja vastaavissa Suomessa.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt asian ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Yleistä

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Pykälässä mainitaan suojattavana teostyyppinä muun muassa elokuvateos.

Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luojalle eli luonnolliselle henkilölle. Tekijänoikeus voi syntyä myös useille henkilöille yhteisesti, mikä on varsin yleistä elokuvateosten osalta. Tekijänoikeuden elokuvaan voivat saada sellaiset henkilöt, joiden panos elokuvaan on ollut luovaa. Tällaisia henkilöitä ovat yleensä ainakin elokuvan käsikirjoittaja ja ohjaaja.

Tekijänoikeussuojan edellytyksenä on, että tuote ylittää teostasoon. Teostasovaatimus edellyttää, että teoksen tulee olla itsenäinen ja omaperäinen eli sellainen, ettei kukaan muu kuin tekijä itsenäisesti työhön ryhtyessään päätyisi samanlaiseen lopputulokseen. Tekijänoikeussuojan edellytyksenä ei ole muita laatuvaatimuksia.

Tekijänoikeus ei suojaa esimerkiksi ideoita, aiheita, tietoja, periaatteita, teemoja tai juonta sellaisenaan, vaan sitä ilmenemismuotoa, johon ne on saatettu.

Tekijänoikeus tuottaa lain 2 §:n mukaan tietyin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana. Tekijä voi luovuttaa nämä oikeutensa toiselle esimerkiksi juridiselle henkilölle. Käytännössä esimerkiksi oikeudet elokuvaan yleensä siirtyvät elokuvan tuottajalle.

Tekijänoikeuslaissa suojataan myös eräitä tekijänoikeutta lähellä olevia oikeuksia. Esittävien taiteilijoiden kuten näyttelijöiden teoksen esitystä ei saa esittävän taiteilijan suostumuksetta tallentaa kuvanauhalle, filmille tai muulle laitteelle, jonka avulla esitys voidaan toisintaa, eikä saattaa yleisön saataviin radion tai television välityksellä tai suoraan siirtämällä. Esittävillä taiteilijoilla on myös oikeus korvaukseen, jos heidän esityksiä sisältäviä tallenteita käytetään televisiolähetyksessä tai ansiotarkoituksessa tapahtuvassa muussa julkisessa esityksessä.

Kansainvälisestä tekijänoikeussuojasta

Suomi on liittynyt kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamista koskevaan Bernin yleissopimukseen (SopS 79/86), jäljempänä Bernin sopimus, 1.4.1928 ja yleismaailmalliseen tekijänoikeussopimukseen (SopS 81/86) 16.4.1963. Molemmat sopimukset rakentuvat niin sanottujen vähimmäisoikeuksien suojan ja kansallisen kohtelun periaatteille. Vähimmäisoikeuksien suoja merkitsee, että jokaisen sopimukseen liittyneen maan on annettava toisen sopimukseen liittyneen maan kansalaisille sopimustekstin osoittama suoja. Kansallisen kohtelun periaate tarkoittaa, että jokainen sopimusvaltio on velvollinen antamaan toisen jäsenvaltion kansalaisille saman kohtelun kuin omille kansalaisilleen.

Suomen lainsäädäntö täyttää molemmissa sopimuksissa määritellyt vähimmäisoikeudet. Näin ollen Suomessa sovelletaan sopimusvaltioiden

kansalaiseen kansallisen kohtelun periaatteen nojalla Suomen tekijänoikeuslainsäädäntöä.

Hahmon suojasta

Tekijänoikeus suojaa paitsi teosta kokonaisuudessaan myös teoksen osaa. Mikä tahansa tai kuinka pieni tahansa teoksen osa tai elementti ei kuitenkaan voi olla suojattu, koska tällöin suoja voisi tosiasiaassa laajentua koskemaan esimerkiksi yksittäisiä tietoja, ideoita tai periaatteita, joiden tulee jäädä tekijänoikeussuojan ulkopuolelle. Tekijänoikeussuojan tarkoituksena on suojata nimenomaan teoksen ilmenemismuotoa mutta ei estää erilaisten tietojen, periaatteiden tai ideoiden hyödyntämistä.

Käytettäessä hahmoa irrallaan siitä teoksesta, jonka osana se nauttii tekijänoikeussuojaa, joudutaan pohtimaan sitä, voidaanko hahmoa sellaisenaan pitää tekijänoikeussuojan kohteena. Esimerkiksi erilaiset piirretyt hahmot saattavat itsessään ilmentää persoonallista luomistyötä ja nauttia itsenäistä tekijänoikeussuojaa kuvataiteen tuotteena. Niiden käyttäminen vaatii siis aina oikeudenhaltijan suostumuksen. Koska tekijänoikeussuoja koskee myös teosten muunnelmia, ei tällaisia hahmoja saa käyttää edes muutettuina ilman oikeudenhaltijan suostumusta.

Milloin hahmo itsessään ei yllä teostasoon, on tarkasteltava, voidaanko hahmon käyttöä sellaisenaan pitää elokuvateoksen oikeudenhaltijan lupaa edellyttävänä käyttönä. Kun hahmo ei ole teos, sen käyttäminen sellaisenaan teosyhteydestään irrotettuna on lähinnä teoksessa esitetyn idean käyttämistä. Koska ideoita saa vapaasti tekijänoikeuden estämättä hyödyntää, ei tällaista käyttöä voida tekijänoikeuslain perusteella kieltää. Tällaista hahmoa ei saa kuitenkaan käyttää sellaisen kokonaisuuden yhteydessä, että uutta kokonaisuutta voidaan pitää alkuperäisen teoksen osan muunnelmana. Tällöin kysymys ei ole pelkän hahmon käyttämisestä vaan alkuperäisen teoksen osan käyttämisestä.

Esittävän taiteilijan suoja koskee ainoastaan hänen alkuperäistä esitystään ja sen tallentamista tai tällaisen tallenteen hyödyntämistä. Esittävällä taiteilijalla ei siten ole tekijänoikeuslain mukaista suojaa imitointia vastaan.

Ohukainen ja Paksukainen

Hahmot Ohukainen ja Paksukainen esiintyvät eräissä yhdysvaltalaisissa elokuvateoksissa. Amerikan yhdysvallat on liittynyt yleismaailmalliseen tekijänoikeussopimukseen 16.9.1955 ja Bernin sopimukseen 1.3.1989.

Amerikan yhdysvaltojen kansalaisten teosten tekijänoikeussuoja määräytyy edellä mainittujen sopimusten perusteella Suomen tekijänoikeuslainsäädännön mukaan. Ennen yleismaailmallisen tekijänoikeussopimuksen

voimaantuloa sekä Suomessa että Amerikan yhdysvalloissa oli asetuksella 8.12.1928 vahvistettu Suomen ja Amerikan yhdysvaltojen kahdenkeskisen sopimuksen mukaisesti, että Suomen tekijänoikeuslainsäädäntöä sovelletaan Amerikan yhdysvaltojen kansalaisten teoksiin.

Ohukaisen ja Paksukaisen hahmot eivät visuaalisesti arvioituna ole niin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne voisivat saada tekijänoikeussuojaa. Elokuvien idea rakentuu Ohukaisen ja Paksukaisen hahmojen tietyille luonteenominaisuuksille ja hahmoille tyypillisille kommelluksille. Hahmojen käyttäminen teosyhteydestään irrotettuna on lähinnä teoksen idean hyödyntämistä ja siten tekijänoikeuden estämättä sallittua.

Jos hahmojen käyttö tapahtuu sellaisessa yhteydessä, että uutta kokonaisuutta voidaan pitää Ohukainen ja Paksukainen -elokuvan tekijänoikeudellisesti suojattuna osana tai sen muunnelmana, on käyttöön saatava oikeudenhaltijan suostumus. Tällöin ei itse asiassa ole kysymys pelkästään hahmon käyttämisestä vaan alkuperäisen elokuvateoksen osan käyttämisestä.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa lopuksi, että sen toimivaltaan kuuluu antaa lausuntoja ainoastaan tekijänoikeuslainsäädännön soveltamisesta. Tekijänoikeusneuvosto ei siten voi ottaa kantaa siihen, voiko Mainostoimisto A Oy:n suunnittelema menettely mahdollisesti loukata Ohukaisen ja Paksukaisen oikeudenhaltijoita jonkin muun lain perusteella.